

Asia: VN/28937/2021

Arviomuistio pienriitamenettelystä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Oikeusministeriö on pyytänyt Helsingin hovioikeudelta lausuntoa pienriitamenettelyä koskevasta arviomuistiosta.

Helsingin hovioikeus toteaa lausuntonaan seuraavaa.

Yleistä

Arviomuistiossa on ansiokkaasti selostettu nykytilaa sekä nykytilaan johtaneita taustatekijöitä. Arviomuistion sisältämä kansainvälinen vertailu on laaja ja perusteellinen, ja sitä vasten on hyvä arvioida oikeudenkäyntimenettelyn kehittämisvaihtoehtoja.

Se, että yleisten tuomioistuinten ratkaistavaksi saatettujen riita-asioiden määrä on verrattain pieni, on monella tapaa ongelmallista. Tilanne tuottaa oikeusturvavajetta yksittäisissä asioissa, kun vaatimuksen esittäjän kannalta kanteen nostaminen ei ole oikeudenkäynnin kokonaiskuluriskin ja keston vuoksi todellinen vaihtoehto suorituksen saamiseksi, ja vastaavasti vastaajan kannalta, kun perusteettomaksikin arvioitua vaatimusta ei samoista syistä pidetä mahdollisena vastustaa tuomioistuimessa. Yleisellä tasolla tilanne heikentää aineellisen oikeuden toteutumista ja oikeusvarmuutta sekä haittaa oikeuden kehitystä oikeuskäytännön kautta.

Arviomuistiossa kartoitetaan vaihtoehtoja tilanteen korjaamiseksi erityisesti intressiltään pienten riita-asioiden osalta.

Erillinen menettely pienriitoja varten

Pitkään on katsottu, että riita-asioissa sovellettava yleinen prosessilainsäädäntö on riittävän joustava varmistamaan niin intressiltään suurten kuin pientenkin riita-asioden käsittelemisen niiden edellyttämällä tavalla. Ottaen huomioon, ettei intressiltään pieniä riitoja juurikaan saateta tuomioistuinten käsiteltäväksi, tätä näkemystä ei voida enää pitää kestäväenä. Helsingin hovioikeus puoltaa tämän takia pienriitamenettelyä koskevan lainvalmisteluhankkeen käynnistämistä.

Selkeyden vuoksi hovioikeus pitää kannatettavana sitä, että pienriitamenettelyn soveltamisala määräytyisi lähtökohtaisesti riidan intressin, käytännössä vaatimuksen rahallisen arvon mukaan.

Kulukatto

Helsingin hovioikeus katsoo, että oikeudenkäyntikuluriski, eli velvollisuus korvata kaikki vastapuolen oikeudenkäyntikulut tappiotilanteessa, on keskeisin yksittäinen tekijä, joka on johtanut siihen, ettei erityisesti intressiltään vähäisempiä riitoja saateta tuomioistuinten ratkaistavaksi.

Hovioikeuden näkemyksen mukaan kuluriskiin ei ole mahdollista vaikuttaa muulla tapaa kuin säättämällä oikeudenkäynnin voittaneelle asianosaiselle tuomittavien oikeudenkäyntikulujen enimmäismäärästä. Kulukatosta säättäminen tulee näin ollen olla jatkovalmistelun kulmakivi. Jos näin ei ole, hankkeeseen ei kannata ryhtyä.

Arviomuistiossa todetaan, että Ruotsissa ja Tanskassa kantajana pienriitamenettelyssä on useimmiten yritys eikä yksityishenkilö. Helsingin hovioikeus katsoo, ettei tämä seikka puhu pienriidoista eikä myöskään kulukatosta säättämistä vastaan. Jos esimerkiksi yritys nostaa kanteen, joka koskee yksityishenkilön riitauttamaa laskusaatavaa, yksityishenkilöllä on pienriitamenettelyn puitteissa paremmat edellytykset pysyä kannassaan, kun hän ei tappiotilanteessa joudu korvaamaan yrityksen mahdollisesti käyttämän lakimiehen laskua täysimääräisenä. Pienriitamenettely, jossa säädetään myös kulukatosta, mahdollistaisi taloudellisesti heikomman asianosaisen oikeusturvan toteutumisen nykyistä paremmin.

Prosessinjohdon merkitys

Oikeudenkäyntikulut muodostuvat pääosin oikeudenkäyntiasiamiehelle tai avustajalle suoritetuista korvauksista. Jos oikeudenkäyntikuluja ei nykyisissä määrin määrätä vastapuolen korvattavaksi, on selvää, että asianosaisten olisi useammin ajettava asiaansa itse ilman lainoppinutta avustajaa. Tämä

taas tarkoittaa, että pienriitamenettelyn on oltava asianosaisille tavanomaista riitaprosessia yksinkertaisempi.

Tavanomaiseen riitaprosessiin verrattuna tuomioistuimella olisi pienriitamenettelyssä väistämättä suurempi vastuu asian selvittämisestä. Tämä lisää prosessinjohton ja kyselyoikeuden käyttämisen merkitystä. Se, että asianosainen ei ymmärrä tai osaa vedota johonkin aineellisen lainsäädännön kannalta keskeiseen seikkaan, ei saisi johtaa siihen, että hän häviää juttunsa. Esimerkiksi sopimusta koskevassa pienriidassa tuomarin olisi voitava nostaa esiin kysymyksen sopimusehdon mahdollisesta kohtuuttomuudesta, jos asianosainen ei sitä itse osaa tehdä.

Koska pienriitamenettelyn luonne olisi jossain määrin erilainen tavanomaiseen riitaprosessiin verrattuna, menettelyn käyttöönotto edellyttäisi pienriitaprosessin johtamista koskevaa koulutusta.

Arviomuistiossa on tuotu esiin, että käräjänotaareita voitaisiin hyödyntää pienriitamenettelyssä. Helsingin hovioikeus yhtyy tähän näkemykseen, mutta haluaa samalla tuoda esiin, ettei pieni intressi välttämättä tarkoita sitä, että asia on juridisesti yksinkertainen. Esimerkiksi Alankomaissa pienriitoja ratkaisevat kokeneet alioikeustuomarit. Olisikin suotavaa, että juttujen jaossa huomioitaisiin myös muita kriteereitä kuin intressin arvo.

Tuomioistuinten resurssointi

Pienriitamenettelystä säädettäisiin prosessikynnyksen alentamiseksi eli tuomioistuimissa ratkaistavien riita-asioiden lisäämiseksi. Pienriitojen lisääntyminen ei vähentäisi muiden asioiden määrää. Tämä tarkoittaa sitä, että käräjäoikeuksien käsiteltäviksi tulevien riita-asioiden kokonaismäärä tulee uudistuksen onnistuessa lisääntymään. Suurimmat käräjäoikeudet ovat erittäin ruuhkautuneita. On siten selvää, etteivät käräjäoikeuksien olemassa olevat resurssit riitä uusien asioiden käsittelyyn ja että etenkin käräjäoikeudet tulevat tarvitsemaan lisäresursseja. Jos resursseja ei lisätä, uudistus vain lisää oikeudenkäyntien kestoa. Lisäresurssien tarve tulee jossain määrin ulottumaan myös hovioikeuksiin.

Hovioikeuksien näkökulmasta juttumäärän lisääntymiseen vaikuttaa erityisesti se, missä muodossa pienriitamenettely otetaan käyttöön eli miten siitä säännellään. Jos pienriitamenettelyn piiriin kuuluvien asioiden käsitteleminen toteutetaan pääsääntöisesti käräjänotaareiden toimesta, hovioikeuksiin tehtävien valitusten määrä saattaa kasvaa huomattavastikin. Tämä huomioon ottaen myös kokeneiden käräjätuomareiden tulisi käsitellä pienriitamenettelyn piiriin kuuluvia asioita. Tästäkin syystä tarve tuomariresurssien lisäämiseen on olemassa.

Muita huomioita

Helsingin hovioikeus kiinnittää myös huomiota siihen, että sovinnon edistäminen ja tapauskohtaisesti myös sovittelu tulee säilyttää osana oikeudenkäyntiä myös pienriitamenettelyssä. Kuten arviomuistiossa on todettu, sovinnossa myös osapuolten tarpeet ja intressit tulevat huomioituiksi, mikä on merkityksellistä myös arvoltaan pienissä riidoissa. Pienissä riidoissa pelkästään sovinnon edistäminen johtaa usein asian sopimiseen, mihin tosin on nykyjärjestelmässä saattanut vaikuttaa myös pitkät käsittelyajat ja oikeudenkäyntikuluriski.

Pienriitamenettelyn jatkovalmistelussa olisi myös arvioitava menettelyn juridistekninen suhde summaaristen riita-asioiden käsittelyyn sekä tavanomaiseen riita-asian oikeudenkäyntiin. Olisi esimerkiksi pohdittava, tulisiko summaarinen riita-asia riitautuessaan siirtää käsiteltäväksi pienriitamenettelyssä vai tavanomaisessa oikeudenkäynnissä.

Lisäksi olisi arvioitava, olisiko kaikki intressirajan alittavat menettelyt käsiteltävä pienriitoina, olisiko asian käsittelyssä sovellettava menettely kantajan valittavissa vai päättäisikö siitä tuomioistuimien, ja olisiko vastaajan mielipiteelle annettava merkitystä menettelystä päätettäessä.

Arviomuistiossa on kehittämisvaihtoehtoina tuotu esiin muun muassa kuluttajariitalautakunnan toimivallan laajentaminen ja kuluttajariitalautakunnan ratkaisujen luonteen muuttaminen. Ottaen huomioon, että uudistuksen keskeinen tavoite on prosessikynnyksen alentaminen yleisissä tuomioistuimissa, Helsingin hovioikeus ei pidä näiden vaihtoehtojen jatkovalmistelua tässä yhteydessä tarkoituksenmukaisena.

Lausunnon ovat hovioikeudessa valmistelleet hovioikeudenneuvos Maarit Leppänen ja määräaikainen hovioikeudenneuvos Teija Stanikic.

Presidentti

Asko Välimaa

Nurminen Miia

Helsingin hovioikeus